

KULTŪROS STUDIJŲ IDĖJOS IR VARDAI LIETUVOJE

Tomas Kačerauskas

Vilniaus Gedimino technikos universiteto
Filosofijos ir politinės teorijos katedra
El. paštas Tomas.Kacerauskas@vgtu.lt

Straipsnyje nagrinėjamos Lietuvos kultūros studijos. Autorius analizuoja tris laikotarpius: 1) tarpukario; 2) pokario, kuris apima tiek kultūros tyrimus Sovietų Lietuvoje, tiek Lietuvos emigrantų užsienyje kultūros studijas; 3) posovietinį. Kultūros tyrimai interpretuojami vadovaujantis šiomis prielaidomis: 1) kultūros studijos neatsiejamos nuo modernybės diskurso, net kalbant apie postmodernios kultūros situaciją ir jos atstovus; 2) kultūra interpretuotina kaip integrali visuma, prieinama filosofinei refleksijai; 3) kultūros studijos balansuoja tarp regioninio tapatumo ir globalių tendencijų; 4) kultūros studijos plėtotinos atsižvelgiant į mūsų hermeneutinius siekius; 5) kultūros fenomenai, įtraukiami į kultūros studijas, nurodo gyvenamąjį pasaulį kaip kultūros aplinką ir mūsų kūrybinį vaidmenį joje; 6) kultūros studijų tyrinėtojai dalyvauja tiek vertikaliajoje tam tikro regiono kultūros bendrijoje, tiek horizontalioje pasaulinėje mokslo visuomenėje; 7) kultūros studijos išskyla kaip tarpdalykinis diskursas, t. y. kaip „ilgojo kelio“ (Ricœur) taktikos išdava.

Pagrindiniai žodžiai: kultūros studijos, kultūros idėja, regionas, tapatumas.

Įvadas

Prieš nagrinėdami kultūros studijas Lietuvoje turime atsakyti į klausimą, kas yra kultūros studijos, t. y. kokius tyrimus laikome kultūros studijomis. Viena, galime rekonstruoti kultūros refleksijas filosofijos istorijoje pradėdant Sokratu (ar net ikisokratikais). Pirmasis sunkumas, su kuriuo susiduriame, yra kultūros samprata, kurios nereikia painioti su kultūros apibrėžtimi. Nors kiekvienas kultūros tyrimas eksplisitiškai ar bent implicitiškai suponuoja tam tikrą kultūros apibrėžtį, kultūros samprata nurodo tam tikrą mąstymo būdą. Kadangi ši samprata yra modernybės¹ paveldas, kultūrą

priešinant natūrai, minėta rekonstrukcija būtų retrospektyvi. Kitaip tariant, kultūros studijos apima ne tik filosofiją, bet ir istoriją (kultūros istorija), sociologiją (kultūros sociologija), antropologiją (žmogaus studijos) ir t. t., filosofiją pajungdamos tyrinėtinais kultūrai. Toks požiūris, išplaukiantis iš mokslų atsiskyrimo nuo filosofijos kaip *alma mater*, taip pat paženklintas modernybės, kritikuotos iš skirtingų pusių. Ne tik modernybė gali būti traktuojama kaip antihumaniška, t. y. antikultūrinė (Foucault), bet ir modernus filosofijos pajungimas kultūros studijoms – kaip žmogaus pamatų apvertimas (Heideggeris). Šiaip ar taip, „modernybė“ gali būti reikšminis žodis kalbant apie kultūros studijas, net nagrinėjant postmodernios kultūros reiškinius.

¹ Modernybės samprata siekia V amžių, kai krikščionybė plito Romos imperijoje, ir ši samprata ne mažiau miglota.

Kultūros apibrėžtis taip pat suponuoja tam tikrą ambivalentiškumą. Kaip minėta, kultūrą galime vertinti kaip skirtingų žmogaus veiklų – tiek teorinių, tiek praktinių, tiek daiktinių, tiek dvasinių – sumą. Šis požiūris suponuoja filosofiją kaip vieną iš veiklų, nagrinėtinų istoriniu ar morfologiniu pjūviu. Kitas kelias yra interpretuoti kultūrą kaip integralią egzistencinę kūrybą, plėtotiną kartu su filosofine refleksija, apimančia hermeneutinius siekius.

Be to, kultūros studijų tam tikrame regione pristatymo sunkumai išplaukia iš regiono tapatumo, kuris taip pat veikia tiek pačią kultūros raidą, tiek jos tyrimus, ambivalentiškumo. Kaip turėtume traktuoti lietuvius, tyrinėjančius kultūrą užsienyje ir praturtinančius kitas kultūras? Ir atvirkščiai, kaip turėtume traktuoti kitų kultūrų atstovus, tyrinėjančius Lietuvoje ar net rašančius savo darbus lietuviškai? Iš pirmųjų galima paminėti V. Kavolį, A. Mickūną, A. J. Greimą, A. Lingį, V. Vyčią, iš antrųjų – L. Karsaviną, V. Sezemaną². Tam tikros kultūros tapatumas, veikiamas filosofinės refleksijos, formuojasi individų tapsmo aplinkoje, kurios tapatumą jie keičia. Taigi, minėti individai yra dvejopi kultūros agentai, veikiantys kultūros raidą tiek gimtojoje, tiek užsienio šalyse.

Kultūros studijos neatsiejamos nuo lokalaus aspekto – tai tam tikros kultūros tyrimai. Jos įžemina abstrakčias filosofines refleksijas, dekonstruotinas kaip spekuliatyvias ir konstruotinas papildžius kultūros turinio. Tačiau kultūros studijos gali virsti akla kultūros duomenų – ne kultūros reiškini-

nių – registracija. Reiškinyms jau apeliuoja į mūsų siekius ir matymo būdą, neatsiejama nuo kultūros aplinkos. Štai kodėl kultūros studijos reikalingos filosofinio požiūrio, apimančio fenomenologiją ir hermeneutiką. Šis požiūris yra tam tikras matymas, be kurio kultūros studijos neturi nei postūmio, nei savižinos. Todėl teikiu pirmenybę filosofiniam raugui, kuris subrandina kultūros studijas, o ne filosofiniams pamatams, kuriais paremta bet kokia kultūros refleksija³.

Santykis tarp kultūros lokalių ir globalių aspektų taip pat turi niuansų kalbant apie asmenis: šis rašinys skirtas tam tikriems asmenims. Čia turime paradoksą: kultūros studijos, orientuotos į lokalią kultūros fenomeną, o pati fenomenologija reprezentuoja globalią tyrimų strategiją, apimančią ne tik skirtingas šalis, bet ir skirtingas humanistikos šakas. Kiekvienas tyrinėtojas atstovauja tiek kultūros aplinkai, tiek tarpkultūrinėms strategijoms, naudojamoms bet kokioms studijoms. Kiekvienas kultūros tyrimas svarbus tik aptarnaudamas šias tarpkultūrinio diskurso modeliu. Čia kyla klausimai: koks tam tikros kultūros tapatumas, kai ji tyrinėjama globalios kultūros kontekste? Koks kultūros tyrinėtojo, orientuoto į šį globalų diskursą, tapatumas, net jeigu jis atstovauja tam tikrai kultūrai? Taigi tapatumo ribų klausimas veda prie kultūros ribų klausimo.

Apibendrinamas savo strategiją šiame rašinyje iškelsiu tokias tezes: 1) kultūros studijos neatsiejamos nuo modernybės diskurso net kalbant apie postmodernios kultūros situaciją ir jos atstovus; 2) kultūra

² Su panašiais sunkumais susidūrėme nagrinėdami fenomenologiją Lietuvoje (Sverdiolas, Kačerauskas 2009).

³ Plg. M. Heideggerio išdėstytą O. Spenglerio kritiką (1976: 200).

interpretuotina kaip integrali visuma, prieinama filosofinei refleksijai; 3) kultūros studijos balansuoja tarp regioninio tapatumo ir globalių tendencijų; 4) kultūros studijos plėtotinos atsižvelgiant į mūsų hermeneutinius siekius; 5) kultūros fenomenai, pasitelkiami kultūros studijoms, nurodo mūsų gyvenamąjį pasaulį kaip kultūros aplinką ir mūsų kūrybinį vaidmenį jame; 6) kultūros tyrinėtojai dalyvauja tiek vertikalioje tam tikro regiono kultūros bendrijoje, tiek horizontalioje pasaulinėje mokslo visuomenėje; 7) kultūros studijos išskyla kaip tarpdalykinis diskursas, t. y. kaip „ilgojo kelio“ (Ricœur) taktikos išdava.

Minėtomis tezėmis pasinaudosiu ir kaip kriterijais interpretuodamas kultūros tyrinėtojus Lietuvoje. Vadinasi, mano apžvalga bus tam tikra „*Dasein* analizė“ (Heideggeris), *Dasein* interpretuojant kaip gyvenamąją tarpinę poziciją, kuri atitinka kultūrą tarp lokalaus kūrybingumo ir globalios orientacijos, tarp vertikalios tapsmo ir horizontalios sklaidos, tarp atskiro reiškimo ir egzistencinės idėjos, tarp pasakojimo fragmentų ir gyvenimo pasakojimo, tarp sukurtos tikrovės ir įtikrovinamos kūrybos.

Prieš kalbėdamas apie pagrindines kultūros tyrimų figūras Lietuvoje pristatysiu žurnalus kaip kultūros diskurso tribūną. Galima išskirti dvi tokių žurnalų rūšis: akademinis ir populiariusius. Akademiniai žurnalai aptarnauja akademinę bendriją, kuriai reikia ne tik vietos konkurencingų kultūros tyrimų plėtrai, bet ir akademinį „tašką“. Šių dviejų interesų derinys, turėdamas finansinę paramą, laiduoja tai, kad akademinį žurnalų vis daugėja. Ir atvirkščiai, vadinamieji populiariaji žurnalai, kurių nereikia painioti su popkultūros žurnalais,

yra Sąjūdžio laikų palikimas, kai jie gimė ant viešo aktyvumo bangos. Kadangi abiejų rūšių žurnaluose spausdinami tų pačių autorių straipsniai, riba tarp jų – sąlyginė. Iš tikrųjų riba nužymėta (pasinaudojant formaliais straipsnių apiforminimo reikalavimais ir įtrauktumo į tarptautines bazes kriterijumi) akademinės bendrijos kaip tam tikro kultūros „elito“⁴.

Akademiniais laikomi šie žurnalai: ketvirtinis *Logos* (leidėja ir vyr. redaktorė – Dalia Marija Stančienė), pusmetinės *Baltos lankos* (leidėjas – Saulius Žukas, redaktoriai – Algis Mickūnas, Arūnas Sverdiolas ir S. Žukas), pusmetinis žurnalas *Limes* (leidėjai – Vilniaus Gedimino technikos universitetas, Lietuvos kultūros tyrimų institutas, Balstogės universitetas ir Gardino valstybinis Janko Kupalos universitetas, vyr. redaktorius – Tomas Kačerauskas) ir metinis almanachas *Kultūrologija* (leidėjas – Lietuvos kultūros tyrimų institutas, vyr. redaktorius – Antanas Andrijauskas). *Logos* (1921–1939), atkurtas 1990 m., apima lyginamąsias kultūros studijas, įskaitant menotyra, filosofiją ir religijotyra. Teminis platumas yra tiek privalumas, tiek trūkumas: žurnalo tapatumas formuojasi veikiant šiems tarpdalykiniams tyrimams. Žurnalas *Baltos lankos* (nuo 1992 m.) balansuodamas tarp mokslinio ir eseistinio stiliaus turi semiotinę orientaciją. *Limes* (nuo 2008 m.) orientuotas į kultūrinę regionalistiką, apimančią regiono kultūros tyrimų tarpdalykinius (filosofinius, sociologinius, istorinius, politologinius ir pan.) pjūvius. *Kultūrologija* (nuo 2000 m.)

⁴ Ši situacija gali būti palyginta su kultūros situacija ikimoderniaisiais laikais Lietuvoje: bajorija (kaip ir akademiniai sluoksniai dabar) turėjo skirtingą, palyginti su kitais žmonėmis, kalbą (vadinasi, ir kultūrą).

kreipiama į komparatyvistiką iš regioninės perspektyvos.

Iš populiariųjų žurnalų paminėtini *Kultūros barai* (nuo 1965 m.), *Krantai* (nuo 1989 m.), *Naujoji Romuva* (1931–1940, atkurtas 1994 m.). Sovietų laikais žurnalas *Kultūros barai* buvo bene vienintelė vieta kultūros studijoms, santykinai laisvoms nuo ideologijos⁵. Skiriamasis šių žurnalų bruožas yra jų stabilumas: net pasitraukus (dėl įvairių priežasčių) jų pradiniams vyr. redaktoriams, jie leidžiami toliau. *Kultūros barai* gali būti laikomi kultūrinės rezistencijos sovietinei ideologijai frontu, *Krantai* įkurtas kaip intelektualus forumas tiek kultūros praeičiai, tiek ateičiai apmąstyti. Kitaip *Naujoji Romuva*, atkurta bei tęsianti tarpukario tradicijas, kaip ir *Logos*, daugiau orientuota į kultūros tradiciją ir tautinę atmintį⁶.

Kultūros idėja Lietuvoje

Kultūros idėja – tai, dėl ko buvo pramuštos tarpukario Lietuvos filosofų galvos. Kultūros samprata kilo ne tiek iš Apšvietos projekto, kiek iš romantizmo renesanso, neatsiejamo nuo tautų pavasario po Pirmojo pasaulinio karo. Kultūros sąvoka aptarnavo tautinio tapatumo tapsmą, neatskiriamą nuo tautos praeities romantinių vaizdinių. Nors tai siejasi su kaip atsvara kosmopolitinėms Apšvietos idėjoms plėtotos *Kulturphilosophie* intencijomis, Lietuvos kultūros filosofijai trūko būtent šios skirties, iškilusios Vakarų Europoje. Kultūros filosofijos situacija pagerėjo trečiajame dešimtmetyje, kai tautinė kultūrologijos mokykla (Sta-

sys Šalkauskis), plėtotą Vytauto Didžiojo universitete (VDU) Kaune, pasipildė arba jaunais mokslų daktarais, studijavusiais Europoje (Antanas Maceina), arba imigrantais, kurių kelias į Lietuvą vedė iš Rusijos per Europą (Levas Karsavinas).

Stasiui Šalkauskiui (1886–1941) rūpėjo ypatinga raida Lietuvos kultūros, kurią jis suvokė geografiškai kaip tiltą tarp Rytų ir Vakarų kultūrų (Šalkauskis 1990 (1926)). Nors ši idėja turi istorines šaknis ir tam tikras apraiškas⁷ Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje, Šalkauskio „geografinė“ prieiga nebuvo nei istorinė, nei sociologinė. Pasak jo, kultūra suvoktina kaip tautinė dvasia (*Geist*), kuri lemia individo gyvenimą. Ši dvasia atskleistina filosofiniu protu, ieškančiu tautinio tapatumo. Tokia vokiečių romantinės *Kulturphilosophie* adaptacija buvo veikiama ir rusų kultūrologijos (V. Solovjovo, N. Berdiajevo), kurios atstovas L. Karsavinas buvo keletą metų Šalkauskio kolega VDU. Šalkauskio kultūros filosofija kaip apverstas modernybės diskursas išreiškė visuminį požiūrį į kultūrą – kiekvieno žmogaus aktyvumo pamatą. Tačiau šis „tiesusis kelias“ į kultūrą pasiektas kultūros fenomenų sąskaita, ignoruojant jų istorinius ir socialinius aspektus.

Levas Karsavinas (1882–1952), priešingai, sutelkė dėmesį į kultūros istorinę raidą. Savo daugiatomėje Europos kultūros istorijoje (Karsavinas 1991–1998 (1931–1937)), parašytoje lietuviškai, Karsavinas nagrinėja kultūrą, neatsiejamą nuo socialinės plėtos, nevengdamas etimologinių aiškinimų ir filosofinių apibendrinimų. Kadangi Lietuvos kultūros tapatumo klausimas buvo šio pama-

⁵ Ideologija laikytina taip pat kultūros produktu.

⁶ Pagoniškoji garbinimo vieta *romuva* sietina su žodžio *kultūra* etimologinėmis prasmėmis.

⁷ Pavyzdžiui, Unitų bažnyčia.

tinio veikalo paraštėse, Karsavino rusiškasis intelektualinis fonas ir ambicingos mokslinės intencijos laidavo jo plačius horizontalius ryšius. Jo vieningos Eurazijos kultūros idėja interpretuotina iš rusų ekspansinių siekių perspektyvos. Likimo ironija: Karsavinas buvo ištremtas į Sibirą, kur ir mirė, būtent už šią idėją, sovietų ekspansijai pasiekus viršūnę po Antrojo pasaulinio karo. Karsavinas neįprastu būdu suderino vertikalų dėmesį lokaliai Lietuvos kultūrai ir horizontalią komunikaciją su mokslo visuomene, išlikdamas ant rusų intelektualinės kultūros bangos.

Kaip ir Šalkauskiui, Vydūnai (1868–1953) rūpėjo klausimai, kas yra tauta ir kokie tautinio autentiškumo šaltiniai. Tačiau jo prieigos buvo originalesnės, nes apeliavo į senąją Indijos filosofiją bei neoplatonizmą, kuriuos Vydūnas derino su krikščionišku turiniu. Tokiu būdu jis tapo filosofinių lyginamųjų studijų pradininku Lietuvoje. Gyvendamas ir mokydamas Mažonoje Lietuvoje Vydūnas puoselėjo gimtąją dvasinę aplinką, apimančią kalbą, istoriją, papročius, t. y. regioninę kultūrą (1990a (1911); 1990b (1920)). Kita vertus, šios regioninės kultūros tapatumas turįs būti paremtas sandais kultūros, labai nutolusios tiek geografiškai, tiek laikiškai. Jo modernaus (ir romantinio) lavinimo (*Bildung*) koncepcija apėmė abu šiuos aspektus paradoksaliu būdu. Taigi vokiečių *Bildung* kaip atsvara globaliai Apšvietai tapo lietuvių kultūros tapatumo, priešinamo vokiečių, šaltiniu.

Antanas Maceina (1908–1987), būdamas Šalkauskio mokinys, brendo ne tik VDU, bet ir kitų Europos universitetų⁸, kur jis studijavo, intelektualinėje aplinkoje.

Nepaisant ar dėl šios įtakos jis buvo apsėstas kultūros idėjos tarpukariu, kai plėtojo savo kultūros filosofiją įvairiais aspektais knygoje *Kultūros filosofijos įvadas* (1991a (1936)), *Pirminės kultūros pagrindai* (1991b (1936)), *Kultūros sintezė ir lietuviškoji kultūra* (1991c (1938)). Maceinos kultūros filosofija gali būti sutraukta į keturias tezes: 1) kultūra yra žmogaus kūryba; 2) kultūra yra būties kūryba; 3) žmogus yra laisvas ir sąmoningas dieviškos tvarkos sankūrėjas; 4) tikrovė iškyla kaip žmogaus kūryba. Jo kultūros idėja formavosi balansuodama tarp tokių prieštaringų šaltinių kaip Platono idėjų teorija, Tomo Akviniečio teologija, Berdiajevo mesianizmas ir fenomenologinė prieiga, todėl turi tam tikrų prieštaravimų. Vis dėlto Maceinos kultūros idėja lieka aktuali interpretuojant skirtingus žmogaus veiklos aspektus ir ieškant tautinio tapatumo. Kultūros idėja, būdama visuminė abstrakcija, praryja kitas filosofines prieigas ir galiausiai pačią kultūrą, kuri maitinama šia „filosofine dieta“ (Wittgensteinas). Maceinos tarptautinė sėkmė susijusi su tokių kultūros figūrų kaip Didysis Inkvizitorius⁹ (1990a (1946)), Antikristas¹⁰ (1990b (1964)) ir Jobas¹¹ (1990c (1950)) interpretacija, sovietų etikos analize, taip pat su teologija, paveikta ortodoksų minties, bet ne su didžiaisiais jo veikalais, skirtais kultūros idėjos receptijai. Ši sėkmė, pirmiausia Rusijoje ir Vokietijoje, buvo tiek minėtų figūrų tam tikrose kultūrose (Rusijoje) aktualumo, tiek politinio intereso priešų socialiniam gyvenimui (Vokietijoje) išraiška. Taigi Maceinos tarptautinė (horizontali) komunikacija kultūros

⁹ Iš F. Dostojevskio *Brolių Karamazovų*.

¹⁰ Iš V. Solovjovo *Trumpos istorijos apie Antikristą*.

¹¹ Iš *Jobo knygos*.

⁸ Liuveno, Fribūro, Strasbūro ir Briuselio.

diskurse kilo iš jo šalutinio tikslo interpretuoti kultūros fenomenus, kurie pasirodė aktualūs kitose šalyse. Jo didysis projektas plėtoti kultūros pamatus, priešingai, neperžengė šalies ribų.

Lietuvos kultūros studijų sklaida

Nekyla abejonių, kad kultūros studijos, plėtosios Lietuvos pokarinių emigrantų, buvo veikiamos naujos kultūrinės aplinkos skirtingose šalyse. Vadinas, galime kelti klausimą, ar šie tyrimai, plėtoti užsienyje, laikytini Lietuvos. Šiaip ar taip, jie nebėra kultūros studijos Lietuvoje, kaip skelbia rašinio pavadinimas. Tačiau būtent šie kultūriniai paklydėliai yra geriausi Lietuvos kultūros ambasadoriai tiek plačiąja (kultūra kaip tokia), tiek siaurąja (kultūros tyrimai) prasmėmis. Geriausias tokio atstovavimo pavyzdys yra E. Levinas, kuris taip pat veikė pasaulines kultūros studijas¹². Lietuvos emigrantų kultūros tyrimų matomumas aiškintinas ne tik jų geresne horizontalia (vertikaliosios sąskaita) komunikacija, bet ir intelektualiu sąlyčiu, sąveikaujant skirtingoms kultūros tradicijoms.

Algirdui Juliui Greimui (1917–1992) kultūra nebėra esmė, paimama šturmu. Analizuodamas kalbą kaip kultūros aspektą jis kelia klausimą apie kultūros fenomenų suprastiną reikšmę vietoj egzistencinės prieigos kultūros kaip visumos atžvilgiu (1991b (1966)). Greimas apibrėžia kultūrą kaip „mūsų autentiškos, pilnutinės dabarties, giliai besimaudančios praeityje“ (1991b (1966): 332) globalinį išsakyimą. Kitaip tariant, kultūra suprastina kaip žmo-

gaus kalba, kurios reikšmė neatsiejama nei nuo istorinės praeities, nei nuo kūrybinės ateities. Ateitis yra mūsų praeities, kuri kuriama tautinės bendruomenės tapsmo perspektyvoje, veiksnys. Tačiau ši kultūros kalba funkcionuoja komunikuodama su kitais kultūros žaidėjais. Tokiu būdu semiotinė prieiga ne tik leidžia išvengti kultūros idėjos, kurios veidas yra tautinis tapatumas, esencializmo, bet ir sukurti tarpkultūrinių tyrimų modelį.

Vytautas Kavolis (1930–1996) toliau plėtoja tarpkultūrinius tyrimus pasitelkdamas civilizacinę prieigą drauge su sociologine ir istorine perspektyvomis, taip pat literatūros interpretaciją. Anot jo, kultūra apima atsitiktinumo, prieštarų ir nesąryšių aspektus. Kultūra interpretuotina ne kaip sistema, nes tai – fragmentuotas „mažųjų tradicijų rinkinys“, išplaukiantis iš individualių pasirinkimų (1996: 23). Todėl jis siūlo kultūros dirbtuves vietoj kultūrologijos ar kultūros teorijos. Kitas Kavolio „ilgasis kelias“ kultūros studijų atžvilgiu yra kultūros psichologija (1995), kuri apima tiek individualią reakciją į kultūros lūžius, tiek individų vaidmenį kultūros raidoje.

Algis Mickūnas (g. 1933) savo kultūros fenomenologijoje (2007) taip pat skiria dėmesį civilizacijoms, kurių skirtys suponuoja tarpkultūrinę prieigą. Fenomenologinė perspektyva teikia ne tik skirtingai interpretuotinus kultūros fenomenus, suskliautus bendrąją kultūros idėją, bet ir transcendentaliuosios filosofijos perspektyvą. Pastaroji Mickūno suprantama kaip refleksija, nukreipta į kultūros skirtis ir trūkius. Štai kodėl Mickūno kultūros fenomenologija yra veikiau alternatyva kultūros idėjos, plėtosios Maceinos, kuris taip pat iš dalies

¹² E. Levinas nėra šio rašinio subjektas: jo filosofija sietina su kultūros studijomis tik netiesiogiai.

vadovavosi fenomenologine (teikdamas pirmenybę jos egzistencinei atšakai) prieiga. Pirma, kultūros fenomenai suponuoja kultūros horizonto mozaiką, nors jų žiūra visada reikalinga tam tikros filosofinės (šiuo atveju fenomenologinės) perspektyvos. Antra, fenomenologinis kelias (būtent *epochē*) leidžia pasiekti rezultatų kultūros tyrimuose mažiausia kaina, t. y. neišbuožinant kultūros duomenų dėl bendros idėjos. Galiausiai, ši prieiga leidžia apmąstyti skirtingus kultūros aspektus (pvz., iš vienos pusės globalizaciją, iš kitos – tapatumo inžineriją) kaip interpretuotinus fenomenus. Mickūnas savo kultūros studijose pasinaudoja visais šiais fenomenologinio „ilgojo kelio“ pranašumais.

Juozas Girnius (1915–1994) savo apmąstymuose apie tautinę kultūrą ir jos pobūdį (1947) tęsia Šalkauskio liniją. Atstovaudamas teistiniam egzistencializmui (1994 (1964) jis rūpinasi tautine kultūra tikėjimo laisvės kontekste. Dėl masinės emigracijos ir politinės Lietuvos nepriklausomybės praradimo po Antrojo pasaulinio karo tautinės kultūros klausimas įgyja egzistencinį aspektą, kurį sėkmingai eksploatuoja Girnius. Be to, jis nagrinėja technologiją, veikiančią tiek kultūros raidą, tiek žmogaus atsakomybę (1998).

Vincentas Vyčinas (1919–1996) kaip Maceinos (VDU) ir Eugeno Finko (Freiburgo universitete) mokinys yra veikiamas egzistencinės fenomenologijos. Jo interesai kultūros studijų atžvilgiu dvejopi. Pirma, jis parodo M. Heideggerio kultūrinę svarbą (1977). Antra, interpretuoja kai kuriuos šiuolaikinės kultūros aspektus (būtent technologiją) Heideggerio egzistencializmo perspektyvoje (1973; 1990). Maža to,

apeliuoja į tokius istorinius ir regioninius fenomenus kaip baltų mitologija ir politeistinė religija.

Alphonso Lingis (g. 1933) – kitas fenomenologijos vaisingumo pavyzdys kultūros studijose. Maža to, Lingio atvejis rodo, kad fenomenologija gali atvesti į kultūros periferiją, kurios fragmentai, pasak Kavolio, steigia pačią kultūrą. Savo knygoje (1989; 1994a; 1994b; 1994c; 1995) Lingis ir apeliuoja į fenomenologijos klasikus (Husserlį, Heideggerį, Merleau-Ponty) ir pasitelkia „egzotiškų“ kultūrų pavyzdžius, žinomus iš asmeninės patirties. Lingis ryžtingai atmeta tezę apie prarają tarp kultūros ir natūros. Pasak jo, mūsų civilizuotoje miesto aplinkoje mums labiausiai reikia pavojingų emocijų, laukinių tendencijų ir beprotiškų troškimų, kurie yra nerizikingo gyvenimo rutiną laužančios kūrybos šaltiniai. Lingis, dažnai besilankantis Lietuvoje ir noriai pripažįstantis savo lietuviškas šaknis¹³, savo pavyzdžiu taip pat rodo, kad galima sėkmingai analizuoti kultūrą peržengiant siauras tautines ribas, kai susiliejiama su kitomis tyrimų tradicijomis (fenomenologija) kitų kultūrų perspektyvoje.

Kultūros studijų įvairovė Lietuvoje

Sovietinis laikotarpis buvo išbandymų metas Lietuvos filosofijai, apimančiai kultūros studijas. Viena, sovietų ideologija buvo kultūros fenomenas, persmelkiantis kitas kultūros formas. Kita, tai teikė kultūrai pavidalus, balansuojančius tarp iškalbingos tylos ir metaforinio perkėlimo. Tokiu būdu tiek kultūra, tiek jos tyrimai

¹³ Nors Lingis gimęs JAV, jo abu tėvai – tarpukario emigrantai iš Lietuvos.

tapo talpūs turėdami paslėptus turinius ir provokuodami kūrybai anapus ideologinių ribų. Susiliejus kultūrai ir ideologijai, pačios kultūros studijos neįmanomos, nes kultūra nebereflektuojama kaip žmogaus kūrybos pamatas, pirmesnis už ideologiją. Tačiau ši slegianti situacija verčia kultūrą ieškoti plyšių proveržiui, kultūros darbininkams pasitraukus į metafizinių tyrimų pagrindį.

Tai būdinga Vosyliui Sezemanui (1884–1963), kuris buvo vienas iš kelių filosofų, likusių Lietuvoje po Antrojo pasaulinio karo ir kaip Karsavinas patyrusių Sibiro tremties negandas. Gimęs Suomijoje vokiečių ir švedo šeimoje, Sezemanas apsisprendė likti Lietuvoje po sovietinės okupacijos: už įrašymą į Lietuvos filosofijos istoriją jis turėjo sumokėti Sibiro kančiomis. Jo kultūros filosofijos gulbės giesmė yra tekstas *Laikas, kultūra ir kūnas* (1997 (1935)), parašytas lietuviškai tarpukariu. Jis plėtoja kultūrą, neatsiejamą nuo kūniškos ir laikinės žmogaus patirties. Ši integrali (ir metafizinė) prieiga būdinga ir jo *Estetikai* (1970), parašytai jau sovietmečiu.

Arvydas Šliogeris (g. 1944), panašiai kaip Sezemanas, kultūros fenomenus interpretuoja iš metafizinės, tiksliau, ontologinės perspektyvos. Tačiau jo ontologija (ir metafizika) paveikta postmodernių kultūros formų. Šliogerio kultūros studijos gali būti rekonstruotos dviem būdais. Viena, jo kai kurių meno kūrinių (R. M. Rilke's ir P. Sezanne'o) interpretacija (1988) suponuoja kultūrą plačiaja ir meną siaurąja prasme kaip filosofinių svarstymų foną. Taigi Šliogeris tęsia Heideggerio liniją: filosofija esanti kultūros pamatas. Be to, meno kūriniai tarnauja mūsų hermeneutiniams siekiams, daiktams mene atveriant mūsų

egzistencinį horizontą. Kita, tiek kultūra apskritai, tiek jos pavidalai (pvz., miesto kultūra) užima svarbią vietą jo filosofiniuose svarstymuose (1990), kurie išplaukia iš fenomenologinių šaltinių¹⁴.

Antanas Andrijauskas (g. 1948), priešingai, domisi kultūros istorija ir teorija (2003). Tačiau šis „tiesusis“ kelias eina iš jo meno filosofijos tyrimų (1990). Ši kultūros, suprantamos kaip žmogaus kūrybos (tiek daiktinės, tiek dvasinės) visuma, samprata artima Šalkauskio ir Maceinos sampratoms su viena išlyga: Andrijauskas pasitelkia komparatyvistinę prieigą. Ši prieiga nuvainikuoja tiek metafizinę, tiek europocentrišką žiūrą. Tačiau bet koks lyginimas suponuoja tam tikras egzistencines nuostatas plačiaja ir teorines pažiūras siaurąja prasme, t. y. filosofinį foną, paremtą tam tikromis idėjomis, net jei jos – antimetafizinės.

Arūnas Sverdiolas (g. 1949) kitaip – kultūros studijas plėtoja vadovaudamasis hermeneutinėmis prieigomis (2006a; 2006b). Tačiau hermeneutika, plėtojama Sverdiolo, taip pat įgauna originalių bruožų ne tik interpretuojant Lietuvos kultūros (praeities ar dabarties) fenomenus, bet ir parodant skirtingą žiūrą, nulemtą mūsų kultūrinės aplinkos. Hermeneutikos ir kultūrinės prieigos sankirta padeda atverti abiejų tyrimų horizontą. Viena, hermeneutikos modelis panaudojamas interpretuojant kultūros fenomenus, suprastinus iš tam tikros kultūros perspektyvos. Šis tarpdalykinis tyrimas atveria ir lokalias bei globalios kultūrų sąveiką. Lietuvos kultūros feno-

¹⁴ Paminėtinas bent vienas Šliogerio mokinys dėl jo kultūros fenomenologijos projekto (Kačerauskas 2008; 2007) ir intereso lokalias kultūros istoriniams aspektams (Kačerauskas 2010).

menai istoriškai neatsiejami nuo Europos kultūros, kuri susiformavo veikiama Vidurio Europos kovos dėl Europos kultūrinių vertybių. Kita, tam tikra (lokali) kultūra susiformuoja kaip hermeneutinė aplinka, kultūrai išskylant kaip pačios hermeneutikos turiniui.

Vytautas Rubavičius (g. 1952) orientuojasi į globalesnius postmodernios kultūros aspektus, derindamas dekonstrukcijos bei hermeneutikos įrankius su socialine kritika (2003; 2010). Šis tyrinėtino objekto ir tyrimų būdų derinys atliepia postmodernią prieigą, atstovaujama Rubavičiaus. Leonidas Donskis (g. 1962), savo akademinę karjerą pradėjęs nuo moderniosios kultūros filosofijos (2009 (1993), kuri apėmė modernaus miesto studijas, ši teorinį bagažą panaudojo dekonstruodamas neapykantos formas Vakarų kultūroje (2003).

Gintautas Mažeikis (g. 1964) plėtoja kultūrinės antropologijos diskursą nagrinėdamas skirtingas subkultūras miesto erdvėje (2004; 2008). Be to, jis domisi popkultūra kaip ypatingu socialinio gyvenimo fenomenu. Panašiai Jūratė Černevičiūtė (g. 1958) analizuoja popkultūrą kūrybinių industrijų aspektu (Černevičiūtė, Žilinskaitė 2009).

Jekaterina Lavrinec (g. 1978) ir Černevičiūtė plėtoja kultūrinio naratyvo diskursą (Černevičiūtė 2008). Be to, Lavrinec sutelkusi dėmesį į tokius kultūros fenomenus kaip fotografija (2007) ir miestas (2010) filosofiniu požiūriu. Tai tyrinėdama ji nėra vieniša. Priešingai, galima kalbėti apie fotografijos (Michelkevičius 2010) ir miesto studijų bangą (Milerius 2007a; Samalavičius 2009a; 2009b) Lietuvoje. Vienas šių specifinių (bet ne periferinių) kultūros tyrimų, apimančių kino studijas, pionierių

yra Nerijus Milerius (g. 1971). Vizualumo studijos (Barevičiūtė 2010; Briedis 2010; Kačerauskas 2010; Kirtiklis 2010; Pruskus 2010) – svarbus kultūros tyrimų sandas dėl „vizualaus posūkio“, veikiančio skirtingas mūsų gyvenimo plotmes.

Basios Nikiforovos svarbiausia tyrimų kryptis – kultūrinė regionalistika (Andrijauskas 2008; Kanišauskas 2010; Nikiforova 2010; Kačerauskas 2010; 2009a), išplaukianti iš tarpdalykinių tyrimų, apimančių tiek istorinę atmintį, tiek egzistencinius siekius ribų diskurso požiūriu, „ribą“ traktuojant kaip kultūros sąvoką. Ribų diskursas neatsiejamas nuo tapatumo diskurso, išskylančio istorinėje (Berenis 2008), egzistencinėje (Jasmontas 2009) ar globalioje (Astra 2009; Astra 2010; Pruskus 2008) perspektyvose.

Kaip minėta, tautinio tapatumo klausimas vyravo tarpukario Lietuvos tyrimuose, kurie tapo ideologiniu naujos tautos pamatu. Posovietiniais laikais šis klausimas, buvęs suspaustas daugelį metų, iššoka iš spyruoklės. Tačiau susidomėjimo tautiniu tapatumu renesansas išskyla kitame politiniame kontekste – būtent globalizacijos ir europinės integracijos. Maža to, tapatumo diskursas dabar orientuotas į istorinį precedentą vardu Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė. Ši tendencija paradoksaliu būdu atveda prie tarpkultūrinio paveldo, kurį dalijasi kelios modernios tautos. Štai kodėl regionalistika plėtojama taip pat kaip tarpkultūriniai tyrimai. Vis dėlto tapatumo diskursas nagrinėjamas iš tokių skirtingų perspektyvų kaip tarpukario idėjų restauracija (Balčius 2005), religijos filosofija (Kuzmickas 2009; Nikiforova 2008) ar estetika (Juknevičius 2005).

Pastaroji kaip svarbus kultūros studijų šaltinis taip pat plėtojama veikiant skirtingiems kultūros tyrimams, apimantiems fenomenologiją, hermeneutiką, analitiką, psichoanalitiką, komparatyvistiką. Tokiu būdu susiliejus estetikai ir kultūros studijoms formuojasi tiek meno, tiek kultūros tyrimų įvairovė. Ši situacija gali būti iliustruota meno filosofijos (Andrijauskas 1990; Stoškus 1981), fenomenologijos (Kačerauskas 2007; 2009b), pozityvizmo filosofijos (Nekrašas 2010) ir psichoanalizės (Jekentaitė 2007) tyrimais, kurie neatsiejami nuo kultūros studijų Lietuvoje.

Kitas kultūros studijų kaimynas yra civilizacijų analizė, civilizaciją suvokiant tiek kaip tam tikros kultūros dalį, tiek kaip kultūrų visumą. Po Kavolio postūmio civilizacijų studijos, susipynusios su ribų diskursu (Nikiforova 2009), estetika (Juzefovič 2009a; 2009b), socialine kritika (Barevičiūtė 2009), egzistencializmu (Kačerauskas 2008b), užima reikšmingą kultūros studijų Lietuvoje dalį.

Kadangi kultūra plėtojasi įgaudama naujas formas, neturėtų būti nuvertinta tokių kultūros sandų kaip medijų ir komunikacijos analizė (Rubavičius 2009; Barevičiūtė 2008). Paskutinis ne mažiau svarbus kultūros studijų skyrius yra universitetų tyrimai, plėtojami tiek Vidurio Europos universitetų, tiek apskritai Vidurio Europos kultūros

kontekste (Šaulauskas, Bumblauskas 2009; Samalavičius 2006; Kačerauskas, Zavadskas 2006).

Išvados

Kultūros filosofija, išplaukianti iš kartais prieštaringų Apšvietos ir romantizmo idėjų, buvo vyraujantis filosofijos, plėtotos tarpukario Lietuvoje, skyrius. Tai galima paaiškinti kultūros pamato tautiniam tapatumui jaunoje valstybėje reikme. Po Antrojo pasaulinio karo situacija pasikeitė tiek dėl Lietuvos kultūros filosofų emigracijos, tiek dėl kitokios politinės (mokslinės) padėties šalyje. Viena, emigrantų mintį veikė Vakarų tendencijos, apimančios metafizinių kultūros idėjų dekonstrukciją ir tarpdalykinį kultūros studijų pobūdį. Kita, tautinės kultūros idėja, atlikusi dvasinės atsparos sovietų totalitarizmui vaidmenį, buvo užkonservuota Lietuvoje kelis dešimtmečius. Nuo 1990-ųjų skirtingos įtakos – vizituojančių emigrantų mokslinė patirtis, restauruotinos tarpukario idėjos, iš Vakarų universitetų atsivežtos postmodernios tendencijos – nukreipė kultūros tyrimus skirtingomis kryptimis. Taigi galime kalbėti apie tokius kultūros studijų skyrius kaip kultūros fenomenologija, kultūrinė regionalistika, tapatumo, miesto, civilizacijų studijos, pasakojimo diskursas, fotografijos bei kino studijos ir pan.

LITERATŪRA

Andrijauskas, A. 2003. *Kultūrologijos istorija ir teorija*. Vilnius: VDA leidykla.

Andrijauskas, A. 1990. *Meno filosofija*. Vilnius: Mintis.

Andrijauskas, A. 2008. The Cultural-historical Memory of the Grand Duchy of Lithuania as an

Expression of National Identity and as Cultural Capital Facilitating Integration Into the European Union, *Limes* 1 (2): 160–171.

Astra, L. 2008. The Changing of Lithuanian Identity in Global Modernity, *Limes* 1 (1): 55–67.

Astra, L. 2010. Lithuanian Modern Culture and

- Images Under Global Transformation, *Limes* 3 (1): 49–54.
- Balčius, J. 2005. *Dorovinio lietuvių identiteto prigimtis ir prasmė*. Vilnius: KFMI.
- Barevičiūtė, J. 2009. The Conception of Contemporary Hypercivilization: J. Baudrillard, *Limes* 2 (2), 153–171.
- Barevičiūtė, J. 2008. Kapitalizmo kultūrinis ir politinis pūviai naujųjų medijų sąlygomis: K. Marxas, F. Engelsas, J. Baudrillard'as, *Filosofija. Sociologija* 19 (3): 60–71.
- Barevičiūtė, J. 2010. Klasikinė panoptikumo samprata: vizualinis komunikacinis aspektas, *Filosofija. Sociologija* 21 (1): 37–44.
- Berenis, V. 2008. Lithuanian Identity: Between the Historical Experience of Central and Eastern Europe and the Heritage of the Great Duchy of Lithuania, *Limes* 1 (1): 68–74.
- Briedis, M. 2010. Vizualinis religingumas kibernetinėje erdvėje, *Filosofija. Sociologija* 21(1): 45–53.
- Černevičiūtė, J. 2008. Gyvenimo stiliaus stratifikacija, naratyvai ir sukonstruoti tapatumai, *Filosofija. Sociologija* 19 (1): 26–34.
- Černevičiūtė, J.; Žilinskaitė, V. 2009. Kūrybinių industrijų raida ir meno komunikacijos samprata Lietuvoje, *Filosofija. Sociologija* 20 (3): 203–212.
- Donskis, L. 2009 (1993). *Moderniosios kultūros metmenys*. Vilnius: Versus aureus.
- Donskis, L. 2003. *Forms of Hatred: The Troubled Imagination in Modern Philosophy and Literature*. Amsterdam; New York: Rodopi.
- Girnius, J. 1947. *Lietuviškojo charakterio problema*. Augsburg: Žiburiai.
- Girnius, J. 1994 (1964). Žmogus be Dievo, in *Raštai*. T. 2. Vilnius: Mintis, 5–477.
- Girnius, J. 1998. *Žmogaus problema technikos amžiuje*. Vilnius: Aidai.
- Greimas, A. J. 1991a (1953). Istorijos vaizdai ir istorinė galvosena, in *Iš arti ir iš toli*. Vilnius: Vaga, 331–334.
- Greimas, A. J. 1991b (1966). Mitai ir ideologijos, in *Iš arti ir iš toli*. Vilnius: Vaga, 353–368.
- Heidegger, M. 1976. Vom Wesen der Wahrheit, in *Wegmarken. Gesamtausgabe*, Bd. 9. Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann, 177–202.
- Jasmontas, A. G. 2009. Asmens tautiškumas: reikmė ar poreikis, *Santalka* 17 (1): 61–68.
- Jekentaitė, L. 2007. *De profundis*. Vilnius: LLTI.
- Juknevičius, S. 2005. *Post-communist Lithuania*. Vilnius: KFMI.
- Juzefovič, A. 2009a. The Phenomenon of Daoism in Chinese Civilization, *Limes* 2 (2): 172–182.
- Juzefovič, A. 2009b. Borders Between Europe and China: Why Do Europeans (Mis)understand Chinese Culture?, *Limes* 2 (1): 48–56.
- Kačerauskas, T. 2007. Kultūra kaip egzistencinė kūryba, *Problemos* 71: 49–58.
- Kačerauskas, T. 2008a. *Tikrovė ir kūryba. Kultūros fenomenologijos metmenys*. Vilnius: Technika.
- Kačerauskas, T. 2008b. Biografija kaip civilizacijos kontrolinis principas: LDK politikos atvejais, *Filosofija. Sociologija*, 19 (3): 72–82.
- Kačerauskas, T.; Sverdiolas, A. 2009a. Phenomenology in Lithuania, *Studies in East European Thought* 61 (1): 31–41.
- Kačerauskas, T. 2009a. Central Europe as an Imagined Region, *Limes* 2 (2): 106–115.
- Kačerauskas, T. 2009b. Grožio vieta kultūros rūbe, *Logos* 61: 161–169.
- Kačerauskas, T. 2010. Cultural Territorialization: the Case of Grand Duchy of Lithuania, *Limes* 3 (1): 39–48.
- Kačerauskas, T. 2010. Matymas, žiūra ir vaizdijimas: egzistencinės sąveikos, *Filosofija. Sociologija* 21 (1): 11–19.
- Kačerauskas, T.; Zavadskas, E. K. 2006. Politika 3: universiteto kova demokratijos sąlygomis, *Problemos Priedas*: 83–91.
- Kanišauskas, S. 2010. Tolerance Boundaries and Cultural Egalitarianism, *Limes* 3 (1): 67–79.
- Karsavinas, L. 1991–1998 (1931–1937). *Europos kultūros istorija*. 6 t. Vilnius: Vaga.
- Kavolis, V. 1995. *Kultūros psichologija*. Vilnius: Baltos lankos.
- Kavolis, V. 1996. *Kultūros dirbtuvė*. Vilnius: Baltos lankos.
- Kirtiklis, K. 2010. Kai vizualinis posūkis suka atgal: V. Flusserio medijų istoriosofija, *Filosofija. Sociologija* 21 (1): 20–28.
- Kuzmickas, B. 2009. Filosofinė tautinio tapatumo refleksija, *Filosofija. Sociologija* 20 (1): 3–9.
- Lavrincec, J. 2007. Fotografija: tarp teorijos ir praktikos, *Filosofija. Sociologija* 18 (3): 73–82.
- Lavrincec, J. 2010. Miesto studijos: trys žvilgsnio perspektyvos, *Filosofija. Sociologija* 21 (1): 54–63.
- Lingis, A. 1984. *Excesses: Eros and Culture*. Albany: State University of New York Press.
- Lingis, A. 1989. *Deathbound Subjectivity*. Bloomington: Indiana University Press.
- Lingis, A. 1994a. *The Community of Those Who Have Nothing in Common*. Indiana: Indiana University Press.
- Lingis, A. 1994b. *Abuses*. California: University of California Press.

- Lingis, A. 1994c. *Foreign Bodies*. London; New York: Routledge.
- Lingis, A. 1995. *Sensation: Intelligibility in Sensibility*. New York: Humanity Books.
- Maceina, A. 1990a (1946). Didysis inkvizitorius, in *Raštai*. T. 3. Vilnius: Mintis.
- Maceina, A. 1990b (1964). Niekšybės paslaptis, in *Raštai*. T. 3. Vilnius: Mintis.
- Maceina, A. 1990c (1950). Jobo drama, in *Raštai*. T. 3. Vilnius: Mintis.
- Maceina, A. 1991a (1936). Kultūros filosofijos įvadas, in *Raštai*. T. 1. Vilnius: Mintis, 211–218.
- Maceina, A. 1991b (1936). Pirminės kultūros pagrindai, in *Raštai*. T. 1. Vilnius: Mintis, 219–393.
- Maceina, A. 1991c (1938). Kultūros sintezė ir lietuviškoji kultūra, in *Raštai*. T. 1. Vilnius: Mintis, 395–524.
- Mažeikis, G. 2004. *Filosofinė antropologija: analitika ir pragmatika*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
- Mažeikis, G. 2008. Visuomenės subkultūralizacija ir alternatyvaus pilietiškumo raida, *Filosofija. Sociologija* 19 (1): 35–43.
- Michelkevičius, V. 2010. Fotografija kaip medijos dispozityvas Lietuvoje XX a. 7–9 dešimtmetyje: institucinis aspektas, *Filosofija. Sociologija* 21 (1): 64–74.
- Mickunas, A. 1992. Magic and Technological Culture, in *Consciousness and Culture*, ed. E. M. Kramer. Greenwood Press.
- Mickūnas, A. 2007. *Pastovumas ir tėkmė. Kultūros fenomenologijos apybraižos*. Vilnius: KFMI.
- Milerius, N. 2007a. Elektroninis posūkis: nuo fizinio miesto link e-topos miesto, *Problemos* 71: 103–107.
- Milerius, N. 2007b. Kaip galima kino filosofija?, *Problemos* 72: 96–103.
- Nekrašas, E. 2010. Pozityvizmo poveikis literatūrai, dailei ir architektūrai, *Problemos* 77: 142–151.
- Nikiforova, B. 2009. Multi-cultural Values and Borders, *Limes* 2(1): 26–38.
- Nikiforova, B. 2008. Religious Pluralism as a Factor of Identity Development, *Limes* 1 (2): 139–147.
- Pruskus, V. 2008. Globalization and National Identity: the Aspects of Political Ethics, *Limes* 1 (2): 199–209.
- Pruskus, V. 2010. Stereotipai ir jų dezidualizacija tarpkultūrinėje komunikacijoje, *Filosofija. Sociologija* 21 (1): 29–36.
- Rubavičius, V. 2003. *Postmodernusis diskursas: filosofinė hermeneutika, dekonstrukcija, menas*. Vilnius: Kultūros, filosofijos ir meno instituto leidykla.
- Rubavičius, V. 2010. *Postmodernusis kapitalizmas*. Vilnius: Kitos knygos.
- Rubavičius, V. 2009. Genetinis diskursas medijų kultūroje: gundymas prekiniu nemirtingumu, *Problemos* 76: 52–65.
- Samalavičius, A. 2006. Akademinės bendruomenės ir universiteto kultūros, *Logos* 46: 6–13.
- Samalavičius, A. 2009a. Vartojantis ar kūrybingas miestas?, *Logos* 61: 170–178.
- Samalavičius, A. 2009b. Urbs ir civitas: Lewiso Mumfordo urbanistika, *Logos* 58: 165–173.
- Sezemanas, V. 1970. *Eстетika*. Vilnius: Mintis.
- Sezemanas, V. 1997 (1935). *Laikas, kultūra ir kūnas*. Vilnius: Mintis.
- Stoškus, K. 1981. *Menas ir laisvalaikio kultūra*. Vilnius: Mintis.
- Sverdiolas, A. 1986. Kultūra ir laikas (Skaitant vieną V. Sezemano studiją), in *Veidai-85*. Vilnius: Vaga.
- Sverdiolas, A. 2006a. *Lėkštutėlė lėkštelė*. Vilnius: Baltos lankos.
- Sverdiolas, A. 2006b. *Apie pamėklinę būtį*. Vilnius: Baltos lankos.
- Šalkauskis, S. 1990 (1926). Kultūros filosofija, in *Raštai*. T. 1. Vilnius: Mintis, 159–342.
- Šaulauskas, M. P., Bumblauskas, A. 2009. The Threefold Step of Academia Europeana: a Case of Universitas Vilnensis, *Problemos* 76: 9–27.
- Šliogeris, A. 1988. *Daiktas ir menas*. Vilnius: Mintis.
- Šliogeris, A. 1990. *Būtis ir pasaulis*. Vilnius: Mintis.
- Vycinas, V. 1973. *Our Cultural Agony*. The Hague: Martinus Nijhoff.
- Vyčinas, V. 1990. Žmogus ir technika, *Filosofija. Sociologija* 1: 113–122.
- Vyčinas, V. 1977. Heideggerio kultūrinė reikšmė, *Aidai* 5: 206–212; 6: 251–257.
- Vydūnas. 1990a (1911). Mūsų uždavinys, in *Raštai*. T. 1. Vilnius: Mintis, 99–231.
- Vydūnas. 1990b (1920). Tautos gyvata, in *Raštai*. T. 1. Vilnius: Mintis, 235–360.

THE IDEAS AND THE NAMES OF CULTURAL STUDIES IN LITHUANIA

Tomas Kačerauskas

S u m m a r y

The article deals with cultural studies in Lithuania. The author interprets three periods: 1) the interwar period, 2) the post-war period that covers both cultural research in Soviet Lithuania and research of Lithuanian emigrants abroad, and 3) the post-soviet period. The author interprets a number of Lithuanian cultural researchers on the basis of the following assumptions: 1) cultural studies are inseparable from the discourse of modernity even if we speak about postmodern cultural situation and its representatives; 2) culture should be interpreted as an integral whole available for philosophical reflection; 3) cultural studies balance between regional identity and global

tendencies; 4) cultural studies should be developed with respect to our hermeneutic intentions; 5) cultural phenomena have been used by cultural studies referring to our life world as cultural environment and our creative role within it; 6) the researchers of cultural studies take part in both vertical cultural community of a certain region and horizontal scientific society around the world; 7) cultural studies emerge as interdisciplinary discourse, i.e. as a result of “long way” (Ricoeur) tactics.

Keywords: cultural studies, idea of culture, region, identity.

Iteikta 2010-10-07